Contribuții la biografia lui Jacques Wertheimer-Ghika

Personaj complex, a avut neșansa să cunoască pe propria-i piele ororile Primului Război Mondial, lipsurile din perioada crizelor economice, sociale și politice interbelice, ascensiunea nazismului în Germania, privațiunile din cel de al Doilea Război Mondial, anii tulburi post-belici, teroarea „puterii populare" și „orânduierea socialistă multilateral dezvoltată"

Jacques Wertheimer s-a născut la București, în 1/12 iulie 1897 Dintr-o autobiografie întocmită prin anii '50 aflăm că tatăl său, Jean (după alte surse Isidor) Wertheimer era funcționar la „Regia Bulgară de Tutun" din Berlin, unde a și decedat în 1916. Mama, Dorothea Goldner, era casnică. Bunicul patern, Mauriciu Wertheimer, a fost medic și s-a stabilit în România în 1840, venind din Austria. A practicat medicina la Ploiești și București, iar în 1897 a plecat în Germania, stabilindu-se la Berlin, în urma refuzului autorităților române de a-i acorda cetățenia. A decedat în anul 1900 la Berlin. Despre bunicii materni, familia Goldner, știm doar că erau originari din Moldova. Jean Wertheimer a mai avut doi frați. Jacques a fost funcționar bancar la Paris, iar Joseph agent de comerț la Berlin. În 1898, când Jacques Wertheimer avea 1 an, părinții săi, Jean și Dorothea Wertheimer, se stabilesc la Berlin, unde era plecat de un an și bunicul lui Jacques, doctorul Mauriciu Wertheimer. Din 1903 și până în 1917 Jacques Wertheimer a urmat școala primară la Berlin, apoi liceul „Hohenzollern" până în 1915, când a promovat examenul de bacalaureat.

În 1916 a fost încorporat în Regimentul 16 Husari și a fost trimis pe frontul de vest, în Franța și Belgia. S-a eliberat din armată în 1919 cu gradul de sublocotenent după declarațiile lui, sau de plutonier după documentele aflate în dosarul de la Prefectura Poliției – secția Controlul Străinilor. După război s-a întors la Berlin și și-a câștigat existența cu diverse colaborări la celebrul ziar „Berliner Tageblatt", până în 1922, când s-a înapoiat în Bucureștiul natal. În capitala României a lucrat ca funcționar de secretariat la casa „Jacques Pauker", din strada Smârdan nr. 11, până prin 1925. În anul 1923 s-a căsătorit cu Hortansa Lazăr, cu care a avut o fiică, pe Florence. Căsnicia nu a mers bine și în 1926 (sau abia în 1933 după cum precizează alte documente) Jacques Wertheimer divorțează de Hortansa.

Nemulțumit de viața pe care o ducea în București, căutându-și un viitor mai bun, se îndreaptă spre Lumea Nouă, plecând la Buenos Aires. Aici lucrează ca funcționar la sucursala argentiniană a cunoscutei firme germane de producere a energiei electrice, „*Allgemeine Elektricitäts Gesellschaft*" (AEG), iar în paralel are colaborări la ziarul de limbă

germană „*Das Leben*" Nu i-a mers foarte bine nici la Buenos Aires şi în 1929 revine în Germania, la Berlin. Trăieşte din mici colaborări (nuvele, schiţe, poezii) la suplimentul literar al ziarului „Berliner Tageblatt" În afară de criza economică care începuse în 1929, în capitala Germaniei se simţea din plin atmosfera încordată produsă de ascensiunea nazismului. De aceea, după numai doi ani, în 1931, părăseşte din nou Berlinul şi se întoarce la Bucureşti. Aici nu reuseşte să-şi găsească un serviciu stabil, trăieşte din tot felul de expediente. La un moment dat a încercat chiar să comercializeze produse lactate, închiriind un local în piaţa Bibescu Vodă nr. 20. La problemele economice cu care se confruntă se adaugă şi cele de natură administrativă. Paşaportul germam emis în 1931 i-a expirat după 5 ani. În România nu mai avea viză de şedere. În acest sens a încercat să evite Bucureştiul şi s-a stabilit în comuna Gruiu, lângă Snagov. A fost însă interpelat de jandarmi care l-au trimis, conform uzanţelor, din post în post, pe jos, la Bucureşti. Anul 1936 a fost dificil şi pentru mama sa, Dorothea, care a emigrat la Buenos Aires împreună cu fraţii lui Jacques. Dorothea Wertheimer a murit în capitala Argentinei în 1940.

Încercările de a obţine prelungirea paşaportului, în 1936, la Legaţia Germaniei au eşuat. Peste ani Wertheimer-Ghika motiva refuzul legaţiei de a-i prelungi viza prin informaţiile sosite de la Berlin, care-l suspectau că este .... comunist! Această declaraţie, dată în anii '50, era evident de conjunctură. Mult mai plauzibil însă este faptul că autorităţile germane i-au refuzat prelungirea paşaportului din cauza originii evreieşti, pe care însă Jacques Wertheimer nu a recunoscut-o niciodată. Dificultăţile materiale l-au împins spre tot felul de experienţe pentru a-şi câştiga existenţa. A început să cerceteze arhive, să scotocească magazinele de antichităţi şi să cunoască diverşi colecţionari. A devenit ceea ce în limbajul epocii se numea misit (samsar), intermediind diverse tranzacţii cu obiecte de artă. Aşa l-a cunoscut pe Grigore Ghika, unul din numeroşii descendenţi ai domnitorilor cu acelaşi nume. Familia Ghica avea numeroase ramuri. Grigore Ghica (1867-1943), văr primar al monseniorului Vladimir Ghika, a fost un personaj pitoresc în cercurile aristocraţiei bucureştene de la începutul secolului al XX-lea. Era cunoscut sub ciudata poreclă de „*Tête de mort*" Este puţin cunoscut faptul că Grigore Ghika a fost un talentat grafican. La Cabinetul de Stampe al Bibliotecii Academiei există un album cu desenele lui reprezentând diverse portrete. Şi-a cheltuit averea, ca mulţi alţii, la Paris, unde locuia la cele mai luxoase hoteluri şi frecventa cele mai scumpe restaurante. Spre sfârşitul vieţii era în cercurile celor care cochetau cu comerţul de obiecte de artă. Aşa l-a cunoscut pe Jacques Wertheimer cu care a încercat să editeze o publicaţie intitulată „Buletinul Străinilor şi al Diplomaţiei"

Cunoașterea prințului Grigore Ghika a fost providențială pentru Jacques Wertheimer, aflat într-o situație delicată din cauza imposibilității de prelungire a pașaportului și a vizei de ședere în România. În 1936 prințul a dat o declarație prin care recunoștea paternitatea lui Jacques Wertheimer, născut în urma unei legături cu „o doamnă din societatea română" Grigore Ghica mai declara că imediat după naștere copilul a fost încredințat familiei „dr. von Wertheimer", de profesiune medic și fiul fostului medic al regelui Carol I. Prin declarația dată Grigore Ghika nu numai că recunoștea paternitatea lui Jacques Wertheimer, dar i-a asigurat și o origine creștină, „din os domnesc", subliniind presupuse legături cu lumea bună a epocii (mama din „societatea românească", tatăl adoptiv (?) făcea parte din nobilimea germană după particula *von* dinaintea numelui, de profesie medic, iar bunicul fusese medicul regelui Carol I). Grigore Ghika nu precizează însă, din cavalerism sau alt motiv numele mamei, îi atribuie eronat lui Isidor Wertheimr rangul de *von*, precum și profesia de medic, pe când acesta era numai un funcționar, iar bunicul Mauriciu Wertheimer este adevărat că fusese medic, dar în sistemul public de stat și nu al regelui Carol I. Toate aceste exagerări erau menite să-i ușureze acordarea cetățeniei române lui Jacques Wertheimer.

Acordarea cetățeniei însă s-a lăsat așteptată mult, nu știm din ce motiv, dar în final a venit, salvatoare pentru contextul epocii, la 8 februarie 1940. Multă lume a considerat că declarația de paternitate pe baza căreia Jacques Wertheimer-Ghika a obținut cetățenia română nu a fost altceva decât un act de complezență. Prima urmare a declarației de paternitate a fost adăugarea lui Ghika la numele de familie, acesta devenind Wertheimer-Ghika.

Se pare că tot în cercurile artistice în care începuse să se învârtă Jacques Wertheimer-Ghika în această perioadă trebuie să căutăm și prilejul cu care a cunoscut-o pe Georgeta Eleutheriade. A fost a doua persoană care i-a marcat, favorabil, existența. Mama Georgetei era Lucia, fiica pictorului GheorgheTattarescu, iar tatăl a fost sculptorul Gheorghe Eleutheriade. Georgeta era profesoară și prin mamă avea o oarecare stare materială. Lucia Eleutheriade moștenise de la tatăl ei casa părintească, cumpărată de pictor în 1857, din strada Belvedere nr. 7 (devenită peste ani Dobrogeanu-Gherea, apoi Domnița Anastasia) și o moșie de circa 200 pogoane (100 de hectare), la Angheleşti, pe lângă București. Jacques Wertheimer-Ghika s-a căsătorit cu Georgeta, mai tânără cu trei ani ca el, în 1938. S-a mutat în casa din strada Belvedere. În timpul războiului Jacques Wertheimer-Ghika uzează din ce în ce mai mult de educația și instrucția germană primite în tinerețe. Fară a exagera se adaptează spiritului germanic care era atunci *en vogue*, uzează de particula *von* din fața numelui și devine, după spusele unora,

membru al Grupului Etnic German (G. E. G.). Tot în timpul războiului administrează moşia de la Angheleşti, care aparţinea soacrei sale. A devenit şi expert al Tribunalului Ilfov, calitate pe care o va invoca deseori în relaţiile sociale.

Sfârşitul războiului a adus instaurarea comunismului în România. Moşia de la Angheleşti a fost expropriată în 1945, iar casa naţionalizată după 1948 şi declarată monument istoric în 1950. Mama Georgetei, Lucia Eleutheriade, a murit în 1950 şi resursele materiale ale familiei Wertheimer se reduseseră substanţial. Georgeta era profesoară la Şcoala de Băieţi din Dudeşti, dar Jacques Wertheimer-Ghika nu avea serviciu. Vremurile erau grele.

Intuind ce avea să se întâmple în continuare soţii Wertheimer au încercat să gestioneze cât mai bine ce le-a mai rămas şi au reuşit în mare parte. Astfel, în iunie 1951 Georgeta Wertheimer a donat Sfatului Popular al Capitalei colecţia de „tablouri, schiţe, notiţe, desene şi lucrurile personale, precum şi mobilierul care au aparţinut pictorului Gh. Tattarăscu" Aşa a luat fiinţă „Muzeul memorial Gh. Tattarăscu", inaugurat oficial în 1953, care a funcţionat la etajul I în imobilul naţionalizat din str. Dobrogeanu-Gherea nr 7

Muzeul a funcţionat până la începutul anilor '90 când a fost închis pentru renovarea clădirii. De atunci nu a mai fost deschis publicului, fiind folosit pentru depozitarea (în condiţii nu tocmai optime) a lucrărilor din cadrul Pinacotecii Bucureşti. În actul de donaţie, nepoata pictorului Gh. Tattarăscu, Georgeta Wertheimer, condiţiona donaţia de numirea soţului ei, Jacques Wertheimer-Ghika, în funcţia de administrator al clădirii şi muzeului, precum şi de dreptul de locuire în imobil, pe toată durata vieţii lor, al ei, al soţului şi al fiicei Florence. Practic, prin actul de donaţie făcut Georgeta Wertheimer a asigurat continuitatea locuirii în imobil a familiei (cei mai mulţi proprietari ai caselor naţionalizate au fost obligaţi să părăsească imobilul), cheltuielile de întreţinere fiind suportate de stat. Lui Jacques Wertheimer i-a asigurat un salariu rezonabil, devenind salariat al Sfatului Popular al Capitalei (până atunci nu avusese niciodată o ocupaţie stabilă). Mai mult decât atât, prin funcţia de director al Muzeului Gh. Tattarescu Jacques Wertheimer avea şi o poziţie onorabilă în societate.

Peste trei ani, în iunie 1954, Jacques Wertheimer-Ghika propune o altă donaţie compusă din documente „în legătură cu trecutul poştelor române în scopul înfiinţării unei unităţi muzeistice sub denumirea de „Poşta veche în Bucureştii de altădată" Comitetul Executiv al Sfatului Popular al Capitalei a emis în iunie 1954 o decizie prin care nou înfiinţatul muzeu urma să funcţioneze la parterul clădirii din str. Dobrogeanu-Gherea nr. 7 Din motive pe care doar le bănuim, muzeul nu a fost deschis publicului

niciodată. Nu se cunoaşte nici soarta patrimoniului donat, al cărui inventar conţinând 2.139 de poziţii l-am descoperit în cercetările întreprinse. În actul de donaţie Jacques Wertheimer solicita funcţia de director al muzeului, urmând să o cedeze pe cea de director al Muzeului Gheorghe Tattarescu soţiei sale, Georgeta, nepoata pictorului. Consecinţele donaţiei ar fi fost relaţii foarte bune cu Administraţia P T T.R, un statut superior în lumea filatelică, lucruri care l-ar fi avantajat mult pe Wertheimer-Ghika în conflictele pe care le avea pe tema falsificării unor mărci poştale. Nu în ultimul rând chiriaşii de la parter ar fi fost evacuaţi şi întreaga casă ar fi revenit la dispoziţia familiei.

În perioada anilor '50 Jacques Wertheimer-Ghika, angajat al Sfatului Popular al Capitalei în funcţia de director al Muzeului Gheorghe Tattarescu, încearcă să menţină obiceiurile vieţii antebelice, dar lumea era cu totul alta. Se mai întâlneşte cu câte un prieten la cofetăria Nestor, are perioade când îşi ia aperitivul la Capşa, dar în zadar, lumea înconjurătoare era cu totul alta. Reuşeşete însă să atragă atenţia Securităţii asupra sa, ca urmare a unei poveşti mai vechi, din perioada războiului.

Jacques Wertheimer-Ghika considera că făcuse nişte descoperiri „kolossale", dar aproape în unanimitate lumea filatelică din ţară şi străinătate le-a considerat falsuri. Securitatea a intrat pe fir şi Jacques Wertheimer-Ghika a fost urmărit informativ I s-a montat tehnică de ascultare a telefonului şi ambientală în casă, i-a fost interceptată corespondenţa şi au fost dirijaţi spre el informatori ai Securităţii. Organele de urmărire au făcut chiar propunerea de arestare, care însă nu s-a materializat. Marele noroc a fost că nu s-au reţinut în sarcina lui fapte cu caracter politic. Chestiunea cu timbrele nici nu-i interesa prea mult pe cei de la Securitate, nemaivorbind de faptul că-i şi depăşea cu mult. Pentru lucruri banale alţii au făcut ani grei de puşcărie.

În 1958 Jacques Wertheimer-Ghika, valorificând arhiva Muzeului GheorgheTattarescu al cărei director era, a publicat două volume, reeditate de mai multe ori: „Gheorghe Tattarescu şi Revoluţia de la 1848" şi „Gheorghe M. Tattarescu, un pictor român şi veacul său" Ultimul este considerat şi astăzi drept cea mai bună monografie a lui Gheorghe Tattarescu, o lucrare de referinţă. Detractorii lui Jacques Wertheimer-Ghika informau însă Securitatea despre zvonurile privind scrierea cărţii de către Adrian Maniu, căruia Jacques Wertyheimer-Ghika i-a dat onorariul primit pentru carte, iar el şi-a oprit gloria autorului.

În 1960 Jacques Wertheimer-Ghika face o nouă ofertă de donaţie în vederea realizării unui Muzeul al Poştei. De data aceasta se adresează Ministerului Transporturilor şi Telecomunicaţiilor de care aparţinea Poşta Română. Inventarul donaţiei era evaluat la 125.000 de franci elveţieni şi

cuprindea 33 de piese filatelice şi documente. Jacques Wertheimer-Ghika menţiona faptul că în cazul nerealizării unui Muzeu al Poştei sau dacă documentele nu vor fi expuse publicului donaţia se consideră de drept anulată şi materialul va reintra în deplina proprietate a donatorului. Doar că autorităţile au avut o altă abordare. Ministerul Transporturilor şi Telecomunicaţiilor s-a adresat Ministerului de Interne semnalând faptul că Jacques Wertheimer-Ghika deţine unele piese filatelice care sunt considerate de forurile internaţionale ca fiind false şi că respectivul are o „atitudine nepermisă unui cetăţean al R.P.R." Foarte confuză această acuzaţie, dar extrem de periculoasă în acea epocă. Ministrul Transporturilor şi Telecomunicaţiilor a sesizat procurorul general al R. P R. cu privire la donaţia propusă. În urma cercetărilor întreprinse procurorii au închis cazul în baza prescripţiei pentru „sustragerea de documente şi utilaje poştale precum şi a uzului de mărci poştale false" În 1964 au dispus însă confiscarea mărcilor poştale false şi a unor documente şi predarea lor Poştei Române. În memoriile depuse autorităţilor spre sfârşitul anilor '60 Jacques Wertheimer-Ghika ameninţa că se va adresa lui Nicolae Ceauşescu pentru a i se restitui piesele confiscate.

Activitatea publicistică a lui Jacques Wertheimer-Ghika a fost bogată. A debutat în tinereţe cu schiţe, nuvele şi poezii publicate în presa de limbă germană din Berlin şi Buenos Aires. În perioada 1964-1974 a publicat în România şi fosta R.D.G. mai multe volume de literatură pentru tineret şi poliţistă, în limba română şi germană. Activitatea de scriitor de limbă germană este consemnată prin includerea numelui său în „*Deutsches-Literatur Lexicon*", opera vastă, care fără a fi închisă are până acum 38 de volume.

Şi pe plan filatelic a avut contribuţii publicistice notabile. În perioada interbelică şi în timpul războiului a susţinut o rubrică filatelică în ziare precum „Ecoul", „Universul", „Finanţe şi Industrii", „Tribuna Poporului" şi a publicat în revista filatelică de limbă germană „*Der Briefmarkenbote*" După război i-au apărut la Bucureşti două volume în care valorifica cercetările filatelice: „Documentele Poştei Române, vol. I, Cartea Mărcilor Cap de Bour" (1945) şi „*Les timbres-poste des Principautés-Uniés (Moldo-Valachie), 1862-1864*" (1946). În ciuda opoziţiei întregii lumi filatelice şi am zice noi chiar a evidenţei, Jacques Wetheimer-Ghika şi-a apărat până la moarte punctul de vedere şi nu a renunţat la idea că piesele filatelice în cauză nu sunt autentice.

În 1972 a reuşit să publice la München, prin intermediul unor prieteni, în regie proprie, un volum intitulat „Şarlatani în postură de experţi ai vechilor mărci româneşti" A urmat şi o ediţie în limba germană „*Scharlatane als Altrumänien Markenprüfer*", apărută în aceleaşi condiţii.

În lucrare reia cercetări mai vechi, dar foarte util este capitolul despre uzura ştampilelor care au fost folosite în perioada de circulaţie a mărcilor „Cap de Bour", un instrument de lucru rar şi foarte folositor.

Chiar dacă volumul a fost publicat în Germania, autorul locuia la Bucureşti. Faptul este dovedit de inscripţia de pe pagina 4, unde este tipărit „Copyright by Jacques Wertheimer-Ghika, Bukarest" şi de cele de pe ultima pagină, 80: „Responsabil pentru manuscrisul (sic!): Jacques Wertheimer-Ghika, Bucurreşti I, România, strada Domniţa Anastasia nr. 7" şi „Litigii: Tribunalul Sectorului 6, Bucureşti-România"

Din introducerea lucrării ne-a atras atenţia o afirmaţie în care Jacques Wertheimer-Ghika îl evocă într-o notă nostalgică, patetică chiar, pe baronul Job Wilhelm von Witzleben, care, zice Wertheimer-Ghika, împreună cu el şi Rudolf Zoscsak au fost cei trei pionieri ai cercetării istoriei poştale româneşti şi în amintirea cărora a redactat cartea. Este inexplicabilă această schimbare de atitudine. În toamna anului 1944 Jacques Wertheimer-Ghika, adaptându-se curentului antigerman care cuprinsese o bună parte din societatea românească de atunci, a fost primul care a cerut public confiscarea colecţiei baronului von Witzleben, pe motiv că era cetăţean german. Până în 1936 şi Wertheimer-Ghika s-a bucurat de onoarea aceasta.

Din încheierea lucrării am reţinut o altă afirmaţie care îl vizează pe Aurel Grozea, fost director al revistei „Filatelia" alături de Florin Macovei, un adversar al lui Wertheimer-Ghika din anii postbelici. Wertheimer-Ghika l-a acuzat pe Grozea de defăimare, a cîştigat procesul, instanţa obligându-l pe Grozea să-şi retragă afirmaţiile. După 30 de ani, în volumul publicat în Germania, Wertheimer-Ghika scrie cu maliţiozitate: „un Aurel Grozea cu antecedente penale care [e] actualmente în Israel (se va numi acolo probabil iarăşi Aron Gross)" Este adevărat că Jacques Wertheimer-Ghika nu şi-a recunoscut niciodată originile evreieşti, dar şi Florence, fata lui, era plecată în Israel!

Fire conflictuală, Jacques Wertheimer–Ghika a avut un lung, foarte lung chiar, şir de procese în ţară şi străinătate, cu autorităţi dar şi cu persoane particulare. Sunt consemnate peste 70 de procese. A făcut nenumărate memorii şi cereri de audienţă către diferite autorităţi. Numele lui este şi astăzi asociat unor falsuri filatelice apărute în anii '40 care au înşelat mulţi colecţionari, printre care nume importante ale filateliei româneşti. Toate expertizele efectuate, în ţară şi străinătate, au ajuns la concluzia că respectivele piese filatelice sunt false. Jacques Wertheimer-Ghika a susţinut însă, până în ultimii ani ai vieţii, că sunt originale. Nu s-a putut stabili niciodată că el este autorul acelor falsuri, dar ardoarea cu care le-a apărat a făcut din el un personaj antipatizat de lumea filatelică, punând în plan secund şi dând uitării cercetările şi studiile efectuate şi reţinând doar

asocierea lui cu falsurile.

S-a stins din viață în Bucureștiul natal, la 5 noiembrie 1978, la vârsta de 81 de ani. Soția, Georgeta Wertheimer-Ghika, i-a mai supraviețuit doar câțiva ani. După moartea părinților, Florence, care a emigrat în Israel, a venit o singură dată în țară, când a donat Muzeului Național de Artă al României câteva din piesele de artă moștenite. Condiția donatoarei a fost să i se asigure cazarea la următoarele vizite. Nu a fost cazul pentru că nu a mai revenit niciodată.

Cristian Scăiceanu

O mare eroare istorică, nu doar filatelică!

în iconografia emisiunii filatelice „140 de ani de la înființarea Marii Loji Naționale din România"

Ofițerul prezentat în timbrul cu valoarea de 20,50 lei, în seria emisă cu prilejul aniversării a 140 de ani de la înființarea Marii Loji naționale din România, **nu este Constantin Moroiu !**

În acest mic articol, doresc să semnalez *transmiterea unui mesaj iconografic eronat, care poate duce la interpretarea greșită cu privire la personalitățile istoriei noastre naționale și a masoneriei române.*

La solicitarea domnului George Savancea, am întocmit împreună cu reputatul arhivist Bogdan C. Dogaru, *textul* pentru care ne-am asumat întreaga răspundere și care a fost transmis către Romfilatelia. Cât privește *iconografia*, bănuim că a fost trimisă domnul Radu Bălănescu, Mare Maestru al Marii Loji Naționale din România și R..L:. Cavalerii Templului", astfel cum rezultă din textul comunicatului de presă al Romfilatelia: „*Romfilatelia mulțumește Domnului Radu Bălănescu, Mare Maestru al Marii Loji Naționale din România și R:.L. Cavalerii Templului, pentru sprijinul documentar și fotografic acordat la realizarea acestei emisiuni de mărci poștale.*"

Scurtă analiză

Un ofițer român în grad de locotenent-colonel, combatant în Primul Război Mondial, este prezentat ca fiind căpitanul Constantin Moroiu, fondatorul Marii Loji Naționale din România: *este imaginea de pe timbrul cu valoarea de 20,50 lei!*

Vă rog să comparați, înainte de a trece la analiză, imaginea de pe timbru cu cea adevărată a Marelui Maestru Constantin Moroiu:

Pe cartea poștală este menționat chiar și anul în care a fost scrisă: 1909! Fără comentarii! *Diferența atât de vizibilă !*